

כללי הכתיב חסר הניקוד

בסיוון תש"ב פרסמה המועדה לקביעת כללי הכתיב של ועד הלשון העברית את הצעתה להסדרת הכתיב שאינו מנוקד כמצע לוויכוח פומבי.² ההצעה הזאת כללה שני חלקים: א) כתיב בלתי מנוקד של מלים עבריות. ב) תעתיק מלועזית. שהיה מכוון להעתקת שמות פרטיים והבאות לועזיות מתוך כתב זר אל כתב עברי.

החלק הראשון, שכמה שאלות עקרוניות בדקדוק העברי שלובות בו, עורר הדים מרובים בתוך כותלי ועד הלשון ומחוצה לו. בשני כינוסים מדעיים, שערך ועד הלשון בפומבי בחול המועד של סוכות תשי"ד ובל"ג בעומר של אותה שנה, נידונה בעית תיקון הכתיב העברי בכללותה, והצעת הוועדה הנ"ל בפרט, לכל צדדיה. הדעות, שהושמעו בבעיה זו, הלא הן כתובות בזכרונות-הדברים, שנתפרסמו ב"לשוננו" כרך י"ב עמ' 198—251, ושם כרך י"ג עמ' 71—94.³

ועד הלשון העברית, בכינוסו בל"ג בעומר תשי"ד, סמך את ידו על הכיוון הכללי של ההצעה הנ"ל: להנהיג מלא בכתיב שאינו מנוקד; אולם הוא החליט על מינוי ועדה לניסוח כללי הכתיב, שמתפקידה לבחון את פרטי ההצעה ולמצוא, במידת האפשר, דרך של פשרה בין הדעות המנוגדות, לפי רוח הוויכוח בשני הכינוסים הנזכרים.

הוועד המרכזי של ועד הלשון, בישיבתו ביום כ"ה בתמוז תשי"ד, סיפח למועדה לקביעת כללי הכתיב ארבעה חברים מן התובעים שינויים בהצעת כללי הכתיב הנ"ל וכונן באופן זה את הוועדה לניסוח כללי הכתיב על פי החלטת הכינוס. חברי ועדה זו הם: פרופ' י"ג אפשטיין, פרופ' ד"צ בנעט, הא' אשר ברש, פרופ' נ"ה טורטשינר, ד"ר יעקב כהן, פרופ' י' קלוזנר, ד"ר י"א רבין, הא' דוד שמעוני (שמעונוביץ), מזכירה הוא ד"ר ז' בן-חיים, ברוב ישיבות הוועדה השתתף גם ד"ר ע' איון, מזכיר מדעי של ועד הלשון בתל-אביב.⁴

את הצעת הכללים עיבדה הוועדה בחמש ישיבות, שנתקיימו ברווחי זמן גדולים, למן ד' בשבט תש"ה ועד כ"ד בתשרי תש"ה. בכ"ד בתשרי נתכנס הוועד המרכזי כדי לדון בכללים המוצעים, ולאחר דיון מסורט אישר את פרסומם ברבים. ראוי גם להזכיר, שחברים ירושלמיים של ועד הלשון ומזכירו השתתפו בישיבות שמחוץ לתחום ועד הלשון, שבהן נידונו בעיות הכתיב העברי. הישיבות הללו אף הן היו בתקופות שונות: בוועדה מטעם המערכת של האנציקלופדיה המקראית (ח' בשבט תש"ג וכ"ב בו), במכון למדעי

1. חברה היו: פרופ' י"ג אפשטיין, ד"ר ח' בראדי ז"ל, פרופ' ד"צ בנעט, פרופ' נ"ה טורטשינר, פרופ' ד' ילון ז"ל, פרופ' י' קלוזנר, ומזכירה ד"ר ז' בן-חיים.

באותה תקופה בערך פעלה בת"א ועדה סקבילה, שלא סיימה את תפקידה, וחברה היו: הא' א' אברונין, הא' י"ד ברקוביץ, הא' אשר ברש, ד"ר יעקב כהן, הא' דוד שמעוני (שמעונוביץ), ומזכירה הא' ש' יובין.

2. ר' "לשוננו" כרך י"א עמ' 232—242.

3. על דרך עבודתן של ועדות הכתיב בוועד הלשון ובעיותיהן ועל שאלת הכתיב העברי בכלל עיין עוד ז' בן-חיים, לפתרון שאלת הכתיב ע"י ועד הלשון, "לשוננו" י"ג עמ' 136—142.

4. פרופ' י"ג אפשטיין לא השתתף בעבודת הוועדה המורחבת; ד"ר יעקב כהן התפטר מחפיקו לאחר ישיבתה הראשונה.

המזרח של האוניברסיטה (בשאלת התעתיק מן הערבית, באדר תש"ד¹). בוועדה לביקורת הכתיב של שמות המקומות בארץ ישראל וזיהויים ההיסטוריים, שהתאספה ארבע פעמים בחודשי שבט-תמוז תש"ד, בוועדה מטעם מערכת האנציקלופדיה העברית מיסודה של "מסדה" (כ"ו בשבט תש"ז וי"ד בכסלו תש"ח). בישיבות אלו נתלבנו פרטים נוספים, שהיו לתועלת הוועדה לניסוח כללי הכתיב, ואף הוכשרה הקרקע להחדרת הכיוון הכללי של הצעת ועד הלשון אל חוגים מדעיים וספרותיים שונים.

הוועדה כבר החלה לדון בחלק השני, הוא התעתיק, והיא מקווה שתסיים את ניסוחו, לכשיטבו תנאי הביטחון ויאפשרו לחבריה, הדריים במקומות שונים, להיוועד יחד. הואיל והחלק הראשון הוא חטיבה בפני עצמה, לא ראה ועד הלשון סיבה להשהות עוד את פרסומו ברבים.

וכאן המקום לחזור ולהדגיש, שבכללי הכתיב הנקבעים כאן שואף ועד הלשון לאו דווקא ליצירת עובדות חדשות ולפתרון שלם של הבעת התנועות בכתיב שאין עמו ניקוד, פתרון הדורש ריפורמה מרחיקה לכת בשיטת הניקוד כדי להתאימו למבטא המקובל; אלא מטרתו היא לקבוע נוהג אחיד של כתיב מלא במקום הנהגים השונים הרווחים היום בציבור. הוא שואף להקל – במידה שניתן הדבר בלא שימוש בניקוד – את ההבחנה בין צורות לשון שונות עלידי הנחת כללים פשוטים ומעטים, שאין בהם יוצאים מן הכלל במידה מרובה. הכללים הללו הם כאמור פרי פשרה בין דעות ומנהגי כתיב שונים, פשרה שהושגה לעתים על חשבון האחידות. באופן מיוחד אנו מציינים את השניות בסעיפים 2, 3, 6, שאפשר יהיה לבטלה במשך הזמן, אם תותאם מכונת הכתיבה לצורכי הכתיב הזה, ואם יהיה בדפוסים מספר מספיק של חולמים ושוורקים בסידור י"ד, שרוב הספרים המדעיים מסודרים בו. מחמת חוסר באותיות הנ"ל, הוכרחנו לצמצם את השימוש בהן למערכת הכללים ולדוגמה בלבד, ואילו הקדמה זו (ואין צריך לומר כל החוברת) סודרה לפי הכללים האלטרנטיביים שבסעיפים 2, 3, 6.

עוד הלשון מקווה, שאם יקפידו המורים, הסופרים וקהל המשכילים לקיים את כללי הכתיב האלה, יתגבש כעבור שנים ניסיון רב, שיאפשר לחזור לבחון אותם ולשפרם. ועוד זאת: מן הנמנעות הוא להקיף בכללים ספורים את כל צורכי הכתיב של הלשון, על רבבות מליה וצורותיה, לפי בחינותיה המיוחדות של כל מלה, משקל וצורה. משום כך יהיו שאלות שונות – ואנו מקווים: בגבולות מצומצמים ביותר – נתונות לשיקול דעתו של הכותב, המשווה לנגד עיניו מטרתם של כללי הכתיב האלה: התקדמות לקראת וקאליזציה גמורה מצד אחד, והבחנה בין צורות לשון הדומות בכתיב מצד אחר. רק מילון-הכתיב השלם בכוחו להדריך את הכותב בכל פרט ופרט, ותבוא אף שעת חיבורו של זה.

לבסוף נזכיר, שנוסף על כללי הכתיב האלה, המיועדים להבעת תנועות, החליט ועד הלשון באספתו בט"ו בשבט תש"ב להמליץ על הנהגת כתיב העיצורים ש, ב, פ, ה להבדיל מן ש, וכן ב, כ, פ, ה הרפות. זב"ח

1. לאחר ישיבה זו הגיש כותב הסורים לירי ו"ר המכון לסדעי המורה תזכיר בן שי עופים על התעתיק מערבית לעברית בכתיב מנוקד ושאינו מנוקד, הכולל עניינים נוספים, שלא הובאו בחשבון בהצעת הוועדה מתש"ב, חומר זה ישמש את הוועדה בדיוניה בחלק השני.

2. חבריה היו: ד"ר ז' בן-חיים, הא"ר ברסלבסקי, ד"ר ז' וילנאי, הא"ר ש' ייבין, אינג' ז' ליפשיץ, פרופ' א"ל סאיר וד"ר ב' סיוולר.

הערה מקדימה

הכללים שלהלן מכוונים לכתיב מלים עבריות. כתיבן של מלים זרות או שאולות בלשוננו ייקבע לחוד.
 הואיל והציבור הרחב אינו בקי במלאכת הניקוד לפרטיה, השתמשנו לשם פשטות הניסוח במושגים הכלליים: תנועות א, אָ, אֵי, או, או לפי סימניהן בכתב הלטיני: a, e, i, o, u, וכפי המבטא הנהוג בלשון הזאת (וכן בלשונות אחרות). לפיכך מציינת. u, למשל, תמיד את ההגייה או, ולעולם אינה א (כמו במלת but האנגלית). סימון זה של תנועות לשוננו באותיות הלטיניות אינו תובע לעצמו דיוק פוניטימדי, אבל נוח הוא, מפני שניתן לכלול בו סימני ניקוד שונים, הנהגים בפנינו, או בפי חלק ניכר של ציבורנו, באופן שזה (פתח וקמץ; צירי וסגול; קיבוץ ושורק; חולם, קמץ-קטן וקמץ-חטוף) ובמידה שהם מובעים באמות קריאה בכתיב המלא, סימונם אף הוא שווה. כל היודע לקרוא עברית, יודע אף את האותיות הלועזיות, המשמשות בכללים הבאים.

הכללים:

§ 1 כל תנועה, שדינה להיכתב מלא בניקוד, נכתבת מלא אף שלא בניקוד, כגון: שורה, תקומה, שמור (= שְׁמֹר), אָר, שירה, שמירה; בית (= בֵּית), איבה, ריק, איבר; היכל.

הערה: אותיות, הבאות בכתיב המנוקד, גם כשאינן אמות קריאה, נשארות אף שלא בניקוד, כגון: ראש, צאן, שסאל, לא, מצוא, כה, פה, איפה; פלאי (= פְּלֵאִי), ראשית, צאת; תקרינה, עליך (= עֲלִיךָ); סוסיו, שוא (= שְׁוֹא), גיא (= גֵּיא או גֵּיא).

§ 2 תנועות u (שורק וקיבוץ):

מסמנים כל תנועת u באות וי"ו שרוקה, כגון: חולצה, שולחן, אומלל אוכף, כוסמת, פקודה, שובר (= שֶׁבֶר) וכדומה.

כלל אלטרנטיבי: אם אין וי"ו שרוקה בדפוס, משתמשים בוי"ו פשוטה.

§ 3 תנועת o (חולם, קמץ-קטן וחטף-קמץ):

(א) מסמנים בוי"ו חלומה את תנועת o, כשבניקוד סימנה החולם, כגון: קודש, כֹּזֵב, עֹז, מוֹח; ישמור, שמור (ציווי), לשמור, טוב, יסוב, למצוא, מלאות.

הערה א': יוצאים מן הכלל: (1) המקור המוחלט של נחי ל"ה, כגון: קנה (= קָנָה).

(2) העתיד בקל של נחי ל"א, כגון: חאמר, יאבד

וכדומה (אולם בנף ראשון: אוטר, אוכד, שכן

האליף שבו אינה אם קריאה).

(3) המלים: לא, צאן, ראש, שסאל, כה, פה, איפה.

הערה ב': סותר לכתוב קושי, יפּי גם בתוך משפט, אע"פ שזו צורת ההספק.

1. לפיכך לא הובאו כדוגמאות שבכללים הבאים אלא מלים המתבונות חסר בכתיב המנוקד.

2. לפי החלטת ועד הלשון: אִיבְרִי, להבחין בינו ובין אִבְרִי = כנף.

3. אבל בסמיכות (= פֶּל): כל.

- (ב) וזה דינה של תנועת *o*, כשבניקוד סימנה קמץ-קטן או חטף-קמץ:
1. אם הקמץ קיים בכל צורותיה של המלה, אין מסמנים אותו בו"ו, כגון: אמנס, חכמה, קרבן, תכנית.
 2. אם עיקרו של הקמץ, בצורה היסודית של אותה המלה, הוא חולם חסר, מסמנים אותו, כמו בצורה היסודית, בו"ו חלומה, כגון: חזמרי (שם עצם ושם תואר), יכולתי (היכולת שלי), קודשי (שם עצם ושם תואר), שיבולתך, ישמורך, ישמור נא, יכולתם (= הייתם יכולים), כלל אלטרנטיבי: אם אין ו"ו חלומה בדפוס, משתמשים בו"ו פשוטה, (עיין גם § 2).

§ 4 תנועת *i* (חירק):

- בדרך כלל מסמנים כל תנועת *i* ביו"ד, אם אין אחריה אות בשוא נח. כגון: דיבור, קידוש, גיבור, כינור, ביקורת, פיקח, אילם, חיטה, עיקר, חינם, פיקדון, עיתון, מידון, ריבוני, זימן, שיבר, ניטל, תשמר, זימנו, ניהלו, נטייה, ראייה, הגייה.¹
- לעומת זאת: שמחה, מפעל, תשמור, שמו (= שָׁמְרוּ).

הערה א': בניגוד לכלל הזה אין כותבים יו"ד:

- (1) בצורת הנטייה של השמות מגורת הכפולים, שאין בצורתם היסודית *i*, כגון: לבי, צדו, עזים, עתים, פחים (מן לב, צד וכו'). אולם בנטיית מלת שן, למשל שיניים, שיניהם וכו', יש לכתוב יו"ד כדי להבדיל בינה ובין שם-המספר שניים (= שניים).
- (2) בעבר של הפעיל בפעלים חסרי פ"נ ופ"י והנוטים לפיהם. כגון: הציל, הציע, הנית.
- (3) לפני יו או יו, כגון: דיון, קיום, חיוב, בריות, טריות, גזרות.
- (4) אחר מ"ם השימוש, כגון: מביח, מקין, מכן.
- (5) במלים: אם, עם, מן, הנה, מלה (= מלה).
- (6) במלים כגון ענבי (= ענבי), עקבות (= עקבות), שהרגש בהן הוא ל-תפארת הקריאה.

הערה ב': בניגוד לכלל הזה כותבים יו"ד, במלים כמו פיקחים, עיורים, ויכרז (= זכרון), שמעיקרא לא היה בהן השוא נח (עיין למשל עקשים, אֶלְטִים), שלא להפריד בין צורת היחיד בנפרד ובין צורת הנטייה.

§ 5 תנועת *e* (צירה, סגול וחטף-סגול):

- (א) בדרך כלל אין מסמנים את התנועה *e* ביו"ד.
- (ב) כשבניקוד מתאים לתנועה זו צירה, מסמנים אותה ביו"ד במקרים אלה:
1. אם הצירה בא במקום החירק המובע ביו"ד (ע' 4s), היינו לפני אחזער, כגון: בירך, תיעשה, תיראה, גירושים, סירוב; חירש (= חרש), חירשים; עירבון, דיראון (לעומת: מרצונו, מעטן).

1. אבל ראה, הנית = רְאִיָּה, הנית, והשווה 78.

2. הכוונה בכך להימנע מצירוף יו, מטעמי יסודיים, מובן שלמי 18 נכתב היו"ד כגון: חיק, ריק.

2. בהברה ראשונה של שמות-עצם בלשון נקבה בני שתי הברות, אם הצירה מתקיים בה בכל הנטייה, כגון: זיעה, לידה, קיבה, ריאה, תיבה — לעומת: חמה, מאה, עדה.

הערה א': אין הרברים אמורים בשמות-עצם ובשמות תואר בלשון נקבה, הנגזרים משמות בלשון זכר, כגון: כנה, מטה, ערה (= אישה מעירה), ערה, שרה, וכדומה, מפני שלא רצוי להפריד בכתיב בין צורת הזכר (כן, ט ער, ער, שר וכדומה) לצורת הנקבה.

הערה ב': יוצאת מן הכלל מלת שינה (= תנומה), הנכתבת שלא בניקוד בי"ד, אף על פי שאין הצירה מתקיים, כדי להבדיל בינה ובין שנה (= תקופת זמן).

3. במלת השאלה אילו (= אי-אלו).

ג) כשבניקוד סימנה של תנועה זו סגור (לפי הנהוג המקובל), מסמנים אותה בי"ד רק במשקל היתר, היקש.

§ 6 העיצור w (וי"ו):

א) מסמנים את העיצור w בוי"ו אחת, כגון: ותיק, ועד, וידוי, ועידה; הותיק, בוידוי, לוועידה; עליו, קו, צו, גו, זיו.

ב) הצירוף aw שבסוף מלה מובע במלה בת הברה אחת בוי"ו בלבד, ובשאר המקרים בי"ד ובוי"ו, כגון: וו, צו, קו, תו, לעומת: יחדיו, סתיו (אך: סתונת 1), עכשיו.

הערה: את שמות האותיות וי"ו ותי"ו (או: ויו ותיו) כותבים בי"ד ווי"ו כדי להבחין ביניהם ובין המלים וו במובן קרם, תו במובן סימן, הבחנה זו יש לקיים, גם אם משתמשים בנרשיים בכתיבת שמות האותיות הנ"ל.

כלל אלטרנטיבי: במקום שאין אפשרות להשתמש בדפוס בוי"ו שרוקה ל- u (3§) ובוי"ו חלומה ל- o (4§), שם יש להשתמש בשתי ווי"ם לציון העיצור w להבדיל בינו ובין התנועות הנזכרות. וי"ו כפולה נהגת במקרה זה בסייגים אלו:

1. בראש המלה ובסופה מסמנים את העיצור w בוי"ו אחת, כגון: ותיק, ועד, וידוי, ועידה; יחדיו, סתיו, עכשיו.

2. בתוך המלה מסמנים אותו בשתי ווי"ם, כגון: הוועד, הוותיק, בוידוי; לוועדה, עוול, עוולה, תווק, גוועה, זוית (כדי למנוע קריאת הוצד, עול וכדומה).

3. לעולם אין כותבים יותר משתי ווי"ם בזו אחר זו, חוץ ממלים, שבהן באות וי"ו החיבור או וי"ו אמ-קריאה תכופות לשתי ווי"ם שורשיות, כגון: וועד (בוי"ו החיבור), כוון (= כוון), מחוור (= מחוור), מקוות (= מקוות); לעומת זאת: וו (= וו), ווו (= ווו). במקרים כאלה נהגים להפריד בין וי"ו החיבור לגוף המלה על ידי מקף, היינו: ו-וויהם כסף.

1. יש מבטאים סתנניה, אף כי הצורה הנכונה היא סתננית, ועיין -צמחי ארץ ישראל, מילוני ועד הלשון, י"ד.

§ 7 העיצור y (יֹוֹד):

(א) בראש המלה מסמנים את העיצור y ביוֹד אחת, כגון: יֹד, יֹשׁוֹף, יגון, יפה, ישיבה.

הערה: המושג „בראש המלה“ כולל במקרה זה גם את היוֹד הבאה אחר ויֹוֹ החיבור, היא היריעה, בכלים ושיִן הויקה, כגון: הילד, ויגון, ביגון, כיום, לינשוף, סיום, שיאמר.

(ב) בתוך המלה ובסופה מסמנים אותה בשתי יודים, כשאינן על ידן אם קריאה, כגון: בניין, מניין, עניין; התיישבות, התיירא, מייסד; צייר (= צִיִּיר), צייר (= צִיִּיר); עֵיִי, בניי, סוסיי; רגליים, ידיים, דברייך (= דְּבַרְיֶיךָ), עלייך (= עֲלֵיֶיךָ); לעומת זאת: קיום, איום, איום; חיה (= חַיָּה), דיה (= דִּיָּה), ראייה (= רִאֲיָה¹); מסוים, שינוי, מצוי, נוי; ודאי, חשמלאי, בנאי.

הערה א': בניגוד לכלל הזה כותבים יוֹד אחת:

(1) ביחיד נפרד של השמות הסגוליים משורשי עֵי, כגון: בית, זית, גים, ליל; גם במקרה שתצורף להם הסופית ׀ה, כמו: הביתה, לילה.²

(2) בכלים: אולי, סחי, טים, שמים.

הערה ב': מלת די יכולה להיכתב גם דיי או דאי, כמו הצירופים כדאי, מדאי.

(ג) לעולם אין כותבים יותר משתי יודים בזה אחר זה, כגון: ייסד (= יִיִסֵד) ולא יייסד; יישיר ולא ייישיר.

§ 8 אין כוחם של כללי הכתיב, המובאים כאן, יפה לגבי כתיב שמות פרטיים, שייכתבו לעתים קרובות חסר, במקום שהכללים מחייבים מלא, כגון: משה, נח, שלמה, אהרן, יעקב, כהן, ירושלים.

2. בניגוד לראייה = רִאֲיָה, והשווה § 48.

1. לא כן הריבוי גייסות. תישים וכיו"ב ושם-החזאר שמיימי.

הדגמת כללי הכתיב *

כתיב מנוקד

אבל העבדות הזאת המוסרית אינה כי אם החצי מן המחיר אשר שקמו אחינו המערכיים בצד זכויותיהם. עוד עבדות אחרת, שקלית, הקשה אולי מן הראשונה, מסתתרת תחת חרותם המדינית, וגם עקבותיה נמצא בפקר, שאנו דנים עליו.

כי אחר שהסקימו אחינו אלה, בשביל השגת הזכויות, לבטל בהקבל פיהם מציאות עם ישראל ולהעמיד את היהדות רק על הדת בלבד, הנה צל יני זה עצמו הרי קבלו עליהם ועל זרעם לשמר מכל משמר את האחדות הדתית בין כל ישראל, אבל "הזכויות" דרשו לעשות תקונים מעשיים שונים גם בעניני הדת, ואת הקרבן הזה לא הלכו יצאו להביא, ובכך נתפרדו "בעלי דת יהודית" לכתות שונות, ואחדות הדת המעשית נהרסה. לא נשאר עוד אפוא כי אם קשר הדת העיונית, איזו דעות מפשטות המשתפוט לכל ישראל. הקשר הזה, מקבד חלשתו מצד עצמו, ככל ענין רוחני שאינו מתגשם במעשה, הנה בדורות האחרונים נחלש עוד יותר והולך ורופף מיום ליום. התפתחות החקמה הרעיונית מוסדות האמונה בכלל, וגם אמונת ישראל לא נמלטה, באפן שגם בעל "העמר" מודה באנחה, כי "הכפירה המדעית הנושאת עליה שם דריון" הולכת ומתגברת, ורק "מסני הגבור" הוא עודנו מוסיף להלחם בה. ומה יעשו אפוא אלה מאחינו, אשר אין להם שיור רק התורה הזאת העיונית, והיא עצמה רופפת בלבם? הניעובו לגמרי את היהדות ויהיו לאנרחים פשוטים? מעטם אמנם עשו כן, אבל מדוע לא יעשו כן בקום אחד? מדוע מרגישים רבם, כי לא יוכלו לעשות כן? איפה הוא הקבל אשר יוכלו להראות עליו, כי הוא זה המקשרם אל היהדות ולא יתן להם לצאת לחפשי? הרגש הלאומי הטבעי, שבא להם בירשה מאבותיהם ואינו תלוי באמונות ובמעשים דתיים? הס מלהזכיר! את הרגש הזה מכרו עוד לפני מאה שנה וקבלו תמורתו זכויות. הן אמנם לא ברצונם הדבר תלוי לעקרו מלבם, ולמרות כל השתדלותם להכחידו ולמרות כל האמתלאות שהם בודים בשביל להעלימו מעיני אחרים ומעיני עצמם — הוא עודנו חי ופועל במעמקי נפשם על אפם ועל תמנתם. אבל התשובה הזאת, המספקת לנו, אינה מספקת להם: הם פתשו בפרהסיא בלאומיותם העברית ואינם רשאים לחזור בהם, אינם רשאים להודות, שמכרו דבר שאינו ברשותם. ואם כן, במה יוכלו להצדיק "קשיות ערפם", בנשואם עליהם שם ישראל, שאינו מנחילם כבוד ויקר, בשביל איזו דעות עיוניות, שאינם מחזיקים בהן עוד, או אף אם יחזיקו בהן באמת בלבם, יכלים להחזיק בהן גם בלעזי השם המיוחד הזה, ככל הדיאקטיים שבאוה"ע?

* מתוך "עבדות בחור חירות" לאחד העם. כובן סאליו שבקסע קסן לא ניתן להדגים אח כל פרטי הכללים.

הדגמת כללי הכתיב *

כתיב חסר ניקוד

אבל העבדות הזאת המוסרית אינה כי אם החצי מן המחיר אשר שילמו אחינו המערביים בעד זכויותיהם. עוד עבדות אחרת, שכלית, הקשה אולי מן הראשונה, מסתתרת תחת חירותם המדינית, וגם עקבותיה נמצא בספר, שאנו דנים עליו.

כי אחר שהסכימו אחינו אלה, בשביל השגת הזכויות, לבטל בהבל פיהם מציאות עם ישראל ולהעמיד את היהדות רק על הדת בלבד, הנה על ידי זה עצמו הרי קיבלו עליהם ועל זרעם לשמור מכל משמר את האחדות הדתית בין כל ישראל. אבל "הזכויות" דרשו לעשות תיקונים מעשיים שונים גם בענייני הדת, ואת הקרבן הזה לא הכול יכלו להביא, ובכך נתפרדו, בעלי דת יהודית לכתות שונות, ואחדות הדת המעשית נהרסה. לא נשאר עוד אפוא, כי אם קשר הדת העיונית, איזו דעות מופשטות המשותפות לכל ישראל. הקשר הזה, מלבד חולשתו מצד עצמו, ככל עניין רוחני, שאינו מתגשם במעשה, הנה בדורות האחרונים נחלש עוד יותר והולך ורופף מיום ליום. התפתחות החכמה הרעישה מוסדות האמונה בכלל, וגם אמונת ישראל לא נמלטה, באופן שגם בעל "העומר" מודה באנחה, כי "הכפירה המדעית הנושאת עליה שם דרויין" הולכת ומתגברת, ורק "מפני הכבוד" הוא עודנו מוסיף להילחם בה. ומה יעשו אפוא אלה מאחינו. אשר אין להם שיעור רק התורה הזאת העיונית, והיא עצמה רופפת בלבם? היעזבו לגמרי את היהדות והיו לאזרחים פשוטים? מועטם אמנם עשו כן, אבל מדוע לא יעשו כן כולם יחד? מדוע מרגישים רובם, כי לא יוכלו לעשות כן? איפה הוא החבל, אשר יוכלו להראות עליו, כי הוא זה המקשרם אל היהדות ולא ייתן להם לצאת לחפשי? הרגש הלאומי הטבעי, שבא להם בירושה מאבותיהם ואינו תלוי באמונות ובמעשים דתיים? הס מלהזכיר! את הרגש הזה מכרו עוד לפני מאה שנה וקיבלו תמורתו זכויות. הן אמנם לא ברצונם הדבר תלוי לעקרו מלבם, ולמרות כל השתדלותם להכחידו ולמרות כל האמתלאות שהם בודים בשביל להעלימו מעיני אחרים ומעיני עצמם, — הוא עודנו חי ופועל במעמקי נפשם על אפם ועל חמתם. אבל התשובה הזאת, המספקת לנו, אינה מספקת להם: הם כיחשו בפרהסיא בלאומיותם העברית ואינם רשאים לחזור בהם, אינם רשאים להודות, שמכרו דבר שאינו ברשותם. ואם כן, במה יוכלו להצדיק "קשיות" עורפם, בנשואם עליהם שם ישראל, שאינו מנחלים כבוד ויקר, בשביל איזו דעות עיוניות, שאינם מחזיקים בהן עוד, או אף אם יחזיקו בהן באמת בלבם, יכולים להחזיק בהן גם בלעדי השם המיוחד הזה ככל הדיאקטיים שבאוה"ע?

* כח"ך, עבדות כח"ך חירות" לאחר העם. מוכן מאליו שכקסע קטן לא ניתן להדגים את כל פרטי הכללים.